

Schrijver
Leeuwen, Joke van
Titel
Iep!
Jaar van uitgave
1995
Bron
NRC Handelsblad
Publicatiedatum
23-08-1996
Recensent
Eiselin, Judith
Recensietitel
Een torretjes etende beschermengenl...
Taal
Nederlands

Soms zegt ze 'piepie' of 'miemie' of 'ik miet un bieteriemetje mit piendekies,' maar meestal zegt ze enkel 'iep.' De hoofdpersoon uit het nieuwe boek van Joke van Leeuwen praat alsof ze piept en daarom zien haar pleegouders zich genoodzaakt haar naam, Vogeltje, te veranderen in Viegeltje. Ze is een speling van de natuur, of gewoon een wonder: 'een vogel in de vorm van een meisje. Of een meisje in de vorm van een vogel. Of iets daartussenin.' Ze heeft vleugels waar mensen armen hebben en eet graag torretjes. Maar haar beentjes lijken op die van mensen en haar gezicht ook.

De gedachten van dit vreemde vogelmeisje blijven onbekend, of misschien reiken ze ook niet verder dan wat ervan verteld wordt: zin in eten, drinken, slapen en vliegen. Al snel verdwijnt ze, het raam uit, en de rest van het boek is gevuld met de zoektocht van haar pleegouders, die zo graag nog even dag hadden gezegd, of 'dieg' desnoods.

In korte tijd is het echtpaar Warre en Tine gehecht geraakt aan hun vondeling; al houdt de conservatieve Warre eigenlijk niet van verrassingen. Totdat hij Viegeltje vindt, zomaar onder een struik, was zijn liefste wens een boek waar de hele wereld in beschreven stond. Een boek zoals zijn vogelboek, om alles even in op te kunnen zoeken om te merken dat het klopt.

Viegeltje klopt van geen kanten, toch blijkt hij van haar te kunnen houden.

Zijn vrouw Tine vindt een regel rechte levensvervulling in Viegeltje. Ze leert haar praten, waarbij ze zich al snel beperkt tot zinnen waarbij het spraakgebrek niet zo opvalt, zoals 'drie vrienden zien een lieve brief, en voert haar geduldig insecten. Soms vindt ze het moeilijk dat het geen gewoon kindje is dat Warre gevonden heeft, waarvan mensen konden zeggen: 'Goh, wat lijkt zij op u.' Maar toch; tot de komst van Viegeltje had ze weleens het gevoel dat ze iets miste, zonder te weten wat precies, en als Vliegeltje verdwenen is constateert zij nuchter: 'Nu weet ik iets.'

Het is voor het eerst dat twee volwassenen zo duidelijk de protagonisten zijn van een boek van Joke van Leeuwen. Veel van haar werk is geschreven vanuit het gezichtspunt van een kind. 'Grote mensen' zijn dan meestal egocentrisch en kortaf, behalve als ze zich in de marge van de samenleving bevinden.

Als Iep! vanuit het perspectief 'van Viegeltje was geschreven, zou de lezer zich steeds met haar hebben afgevraagd waarom haarpleegouders haar knellende schoenen aantrokken, waarom ze haar vleugeltjes moest bedekken en waarom ze zo nodig met vork en mes moest eten. Nu geeft het boek een innemend beeld van de goede bedoelingen van een ouderpaar, ; dat volkomen oprecht het beste met hun kind voorheeft. Ook wordt inzichtelijk gemaakt, zonder opdringerige uitleggerigheid, hoe het voelt als je kroost uitvliegt, hoe moeilijk het, Voor ouders is te accepteren dat een kind zijn eigen weg zoekt (in Viegeltjes geval leidt die

weg uiteraard naar het Zuiden.)

Na het 'literaire stripboek' 'De wereld is krom maar mijn tanden staan recht' dat vorig jaar verscheen, is het alsof Van Leeuwen het experimenteren een beetje moe is. De nadruk ligt minder op de vorm en zij verlegde haar aandacht weer van de tekeningen naar de tekst.

Bovendien is Iep! een luchtiger en eenvoudiger boek, waarin dromen weer duidelijk dromen zijn in plaats van plotseling opduikende, wurgende angsten waarvan onduidelijk is of ze reëel zijn.

Van Leeuwen keerde in Iep! terug; naar de traditionele vertelvorm van veel van haar eerdere boeken. Een alwetende verteller, die alle personages tegelijk kan zien en doorgronden, verhaalt in chronologische volgorde de gebeurtenissen. De opbouw is in feite die van het voor kinderen altijd spannende 'stapel-verhaal.' Warre en Tine reizen achter Viegeltje aan, die geregeld een huis binnen vliegt, daar ie mand ontmoet, om vervolgens weer te vertrekken. Even later arriveren de ouders dan op diezelfde plek, waarop de huisbewoner, die ook wil weten hoe het verder gaat met het vógelmeisje, zich bij hen aansluit.

Zo ontmoeten zij onder meer het eenzame meisje Loetje en het jongetje Bor, opgesloten in een 'horstel' (een herstellingsoord) omdat hij zo bang is voor spoken. Viegeltje is nooit ver weg, en iedereen ziet haar wel een keer voorbij komen tijdens de zoektocht, behalve de ongeruste ouders. Een van de personages ziet haar aan voor zijn ; beschermengel en in zekere zin is Viegeltje dat ook, voor iedereen. Wie naar haar op zoek gaat, vindt stevast iets anders waar hij naar verlangde: vriendschap, een levensvervulling of genezing van zijn spokenangst. Tussen de gebeurtenissen door is, soms in woorden, soms in tekeningen, soms in beide, alle ruimte voor verrassende overpeinzingen. Meestal hebben die betrekking op taal: 'Er was zoveel waarvoor geen woorden, waren gemaakt. En je kon wel een woord bedenken, maar als niet iedereen dat woord kende, had je er niets aan. Behalve sommige woorden, sommige woorden hoefden maar een paar mensen te kennen om ze toch te kunnen gebruiken. Warre wist bijvoorbeeld, precies wat ze (Tine -J.E.) bedoelde als ze zei humsel me of je horpt zo. Hij wist dat.'

Ook uit losse zinnestjes sprankelt Van Leeuwens geestigheid. Door woordspelingen en personificaties bereikt zij dat gewone dingen grappig worden: er wordt 'macaroni met ham en haast' gegeten en den bonbon heeft 'het heel warm (-) gekregen naast de thee.' Dialogen weet ze tot de essentie terug te brengen: 'Was het? Maar? Hoe kan? Niet? Of?' 'Ja,' snotterde Tine, 'het is precies zoals je het zegt.' „ De tekst en de tekeningen hebben elkaar nodig, meer dan in de meeste andere kinderboeken, want Van Leeuwen tekent wat zich moeilijk(er) laat beschrijven en beschrijft wat zich ,

moeilijk(er) laat tekenen. Het gaat erom wat het beste werkt. De tekeningen maken deel uit van de tekst, ze staan tussen de woorden door zonder de loop van het verhaal te storen. Het meisje Loetje is niet verbaasd als Viegeltje door haar raam komt vliegen. 'Ze had altijd wel gedacht dat er een keer bijzonder bezoek zou komen (-) Zo een bijvoorbeeld.' (een tekening van een jongetje dat aan het plafond hangt) 'Of zo een.' (een man met een enorme baard, die olijk vraagt: 'Zullen we kappertje spelen?') De illustratie geven de absurde implicaties van de tekst weer. Na de opmerking dat aaien

en lekkere hapjes troostend werken, en dat een aai met een lekker hapje misschien wel dubbelop troost, staat er koeltjes: 'Maar zoiets wordt niet veel gedaan.' Op de illustratie is duidelijk te zien waarom. Een kaal mannetje ligt met het hoofd op tafel te huilen, een ander smeert sussend een hand vol kleverig eten over zijn kruin.

Schrijver

Leeuwen, Joke van

Titel

Iep!

Jaar van uitgave

1995

Bron

De Stem

Publicatiedatum

06-03-1997

Recensent

Boll, Muriel

Recensietitel

Bieteriemetje mit pindekies

Taal

Nederlands

"Hoe komt het dat ik schrijf en teken en optreed, en met al die dingen pas zal ophouden als het niet meer gaat?" vroeg Joke van Leeuwen zich af in het winternummer van Literatuur zonder leeftijd. En dan haalt ze herinneringen aan haar jeugd op die misschien als voedingsbodem hebben gediend.

Zelfs een simpel blaadje dat dwarrelde in de haardos van de studieprefect, kan het hele beeld van heerser van de leerlingen op een subtiele manier omkeren, herinnert Van Leeuwen zich. Als dat blaadje zou ze willen kunnen schrijven, de lezer op een ander been zetten. Dat is de schrijfster uitstekend gelukt in haar nieuwste boek, Iep!. Ze laat daarin bovendien zien hoe ontregelend taal kan zijn en hoe makkelijk je daar aan went als je bereid bent je oren te laten wennen. Vogeltje, om wie het verhaal draait, heeft een bijzondere manier van praten; tussen de medeklinkers zegt ze consequent ie, kie in plaats van koe en 'ik miet un bieteriemetje mit pindekies'.

Het verhaal over Vogeltje begint met: 'Neem drie lijnen. Buig ze een beetje om. Schuif ze tegen elkaar. En hier is het landschap waarin dit verhaal begint.' Tussen elk zinnetje heeft Van Leeuwen de drie lijnen weer anders getekend. In dat landschap van lijnen staat Warre die van vogels houdt. Onder een struik vindt hij een vogel, maar een die niet in zijn boek staat. Het is een vogelig meisje, dat vleugels heeft inplaats van armen. Een uit de hemel gevallen engeltje? De vondeling wordt opgevoed door Warre en zijn vrouw Tine die geen kinderen hebben. Ze noemen haar Vogeltje: Vogeltjes eerste woord is iep!, de volgende woorden zijn piepie en miemie, dus Vogeltje wordt Viegeltje.

In de kinderwagen met haar vleugels verstopt onder een fladderjasje, lijkt ze een gewoon kind. Zo proberen Warre en Tine haar ook op te voeden. Dat vraagt inventiviteit; hoe eet je met mes en vork als je vleugels hebt? Wie vleugels heeft, wil uiteindelijk vliegen en op een dag is Viegeltje weggevlagen, door het wc-raam, zonder afscheid te nemen. Voor Warre en Tine is Viegeltje te vroeg haar eigen weg gegaan, voor hun gevoel was het nog niet af.

Hun liefde voor Viegeltje is roerend. "Hadden we ook maar vleugels," zegt Warre, : "dan vlogen we haar achterna." Ze gaan op zoek om afscheid te nemen en vinden Viegeltje na een lange tocht terug met een schot hagel door haar vleugels. Als Viegeltje hersteld is, moeten ze haar toch laten gaan. 'Tine begreep het. Viegeltjes kon je niet houden; behalve in je gedachten.' Iep! kun je zien als een verhaal over een vogelig meisje, maar er zit meer in; Viegeltje staat: ook voor puurheid en onschuld. Haar fladderjasje is niet voor niets hemelsblauw, de kleur van Maria. Wie Viegeltje ziet, wil haar bij zich hebben, haar redden. Steeds meer mensen zoeken haar, maar Viegeltje is ongrijpbaar.

Geen boek van Van Leeuwen zonder tekeningen, dat is ook nu zo, maar het gaat om de woorden. Over de macht en de ontoereikendheid ervan. Informatie kan een berg papier zijn, waarmee je niet uit de voeten kunt, uitdrukkingen als 'je bent altijd welkom' worden nietszeggend. Aan het eind van haar artikel in Literatuur zonder leeftijd schrijft Joke van Leeuwen: Volgens de overlevering was een van mijn eerste zinnetjes: "Sef doen." Zijn mijn boeken eenmaal af en de wijde wereld in, dan doet het er niet meer toe wat tot hun ontstaan heeft geleid. Dan doen ze het sef.' Dat geldt zeker voor Iep!.

Schrijver

Leeuwen, Joke van

Titel

Iep!

Jaar van uitgave

1995

Bron

De Groene Amsterdammer

Publicatiedatum

11-09-1996

Recensent

Boonstra, Bregje

Recensietitel

Geen koe, maar kie

Taal

Nederlands

Joke van Leeuwen is een vrouw van weinig woorden. In combinatie met een snelle tekenpen en een grillige geest maakt haar bij uitstek tot een auteur voor kersverse lezers. Als iets te ingewikkeld is voor woorden, tekent ze het en wanneer de bruikbare woorden op zijn, gaat ze een beetje goochelen. Dan blijkt het zwart-witte beest dat "bie" zegt, geen koe maar een kie en dat is weer eens heel iets anders.

Ook in haar verhalen van langere adem - Deesje (1985) en Het verhaal van Bobbel (1987)-, zijn de sporen van Van Leeuwens minimal writing terug te vinden. Direct op de eerste bladzijde zit de lezer midden tussen de

meest merkwaardige per lonen, die dito avonturen tegemoet gaan. Over het menselijk bestaan worden snelle, rake vaststellingen gedaan. Figuren zie je in één zin voor je: "Hij was een beslommerd man en zo zagen zijn hoofd en zijn broeken er ook uit" (een te drukke vader).

Maar het meest eigen is Van Leeuwens onvoorspelbaarheid. Je hebt geen flauw idee wat zich achter de bocht van de volgende zin verborgen houdt.

Haar nieuwste boek laat Joke van Leeuwen ontstaan uit bijna niets: "Neem drie lijnen. Buig ze een beetje om. Schuif ze tegen elkaar. En hier is het landschap waarin dit verhaal begint" Onder elk zinnetje zie je de lijntjes van plaats veranderen. Ook de titel heeft weinig om het lijf: Iep! Het is het eerste woordje dat de kleine hoofdpersoon uitspreekt. Ze lijkt familie van eerder genoemde kie, want later zegt ze ook 'piepie' en 'miemie' of "ik miet un bieteriemetje mit pindekies", en ze heet Vlegeltje. Ze wordt gevonden onder een struik en aangezien voor een gevallen engeltje. Maar nee: "Dit was een vogel in de vorm van een meisje. Of een meisje in de vorm van een vogel. Of iets daartussenin."

Liefdevol ontfermt een kinderloos echtpaar zich over haar. De pleegouders hebben het niet eenvoudig: hoe houden ze het afwijkend gedrag van hun vondeling verborgen voor de buurt, hoe leer je een gevleugeld mensenkind eten met mes en vork en vooral, hoe verhinder je haar weg te vliegen?

Dat lukt natuurlijk niet. Het vogelmeisje ontsnapt door een wc raam, zaait verwarring en onrust in een wereld die van Viegeltjes geen weet heeft en ook geen plaats voor ze heeft.

Vanaf dat moment - ongeveer op een derde van het boek - ontsnapt ook het verhaal uit het kader dat de auteur leek te hebben aangebracht: de (machts)verhouding tussen ouders c.q. volwassenen en kinderen, ook in Van Leeuwens eerdere werk een terugkerend thema.

Binnen de beslotenheid van hun huis raken de nieuwbakken vader en moeder aandoenlijk in de war over het gedrag en de verlangens van hun ongewone spruit. Je voelt de spanning groeien, want er worden letterlijk en figuurlijk verschillende talen gesproken en dat moet een keertje fout gaan.

Na Viegeltjes vlucht echter laten vreemde gebeurtenissen en figuren de vertelling uitwaaiëren tot een vrolijk avontuur, dat naar behoefte langer of korter had kunnen worden. Ook al is de toon luchtig en de vorm grappig, Van Leeuwen zet ernstig in: krijgt iemand die een beetje anders is, de vrijheid om zijn vleugels uit te slaan? Door de geschiedenis te veel te laten verlopen, wordt dat vliegen mij net iets te fladderig.

